

Józef M. Dołęga

"Narzędzie i znak w rozwoju
dziecka", L. S. Wygotski, tłum. B.
Grell,, Warszawa 1978 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 16/2, 185-187

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

4) Twierdzenie o związku analogii z subsystancją nie zostało umotywowane.

5) Zaskakujące jest twierdzenie, że skoro św. Tomasz nazywa Boga subsystencją, to nie może termin ten występować w porządku esencjologicznym.

Widzę tutaj nieco podobny, jak u Rucińskiego, zabieg „wykorzystywania” Boga w celu uzasadnienia twierdzeń nie wynikających z faktu przyjęcia, czy nieprzyjęcia Jego istnienia. O ile Ruciński zmienił rozumienie subsystencji w momencie, gdy pojęcie to „zetsknęło się” z Bogiem, o tyle tutaj, postępuje się odwrotnie — to, że Bóg subsystuje, ma dowodzić, że zagadnienie subsystencji zawsze uzasadnia realistyczne myślenie. A przecież okazuje się, że nie jest to prawdą przynajmniej odnośnie do niektórych partii tekstu.

6) Ostatecznie zrozumiałą jest powód tego typu twierdzeń, skoro sugeruje się, że „konceptcja dwóch porządków metafizycznych w metafizyce, jako jednolitym systemie wyjaśnienia rzeczywistości, zawiera wewnętrzną sprzeczność” i dlatego „subsystencji nie da się rozbić na dwa odrębne porządki”.

Wszystko to byłoby słuszne, gdyby tekst Tomasza był „jednolitym” systemem, co — przy najbardziej oględnym badaniu — nie okazuje się być prawdziwe.

L. S. Wygotski, *Narzędzie i znak w rozwoju dziecka*, tłum. B. Grell, PWN, Warszawa 1978, ss. 148.

1. Lew S. Wygotski urodził się w 1896 r. na Białorusi, studiował filozofię w Moskwie, po Rewolucji Październikowej zajmował się literaturą, a po wystąpieniu na Pierwszym Zjeździe Psychologów Radzieckich w 1922 r. rozpoczął właściwe badania psychologiczne w Instytucie Psychologii w Moskwie. Prowadził badania i kierował pracami w instytucie psychologii, w Akademii im. Krupskiej, w instytucie defektologii i w instytucie pedagogiki, jednocześnie prowadził wykłady z psychologii w Moskwie, Leningradzie i Charkowie. Zmarł w wieku 38 lat, w 1934 r.

L. S. Wygotski był twórcą kulturowo-historycznej teorii psychiki oraz zapoczątkował badania nad fizjologicznymi mechanizmami procesów psychicznych, nad złożonymi procesami psychicznymi, takimi jak, procesy świadomości, procesy wolicjonalne, nad pamięcią dowolną i uczeniem oraz myśleniem abstrakcyjnym i uwagą dowolną. Do grona jego uczni należą między innymi: A. R. Łuria, A. N. Leontiew, A. W. Zaporozc, Ł. I. Bożewicz, R. J. Lewinej.

Na dorobek naukowy Wygotskiego składa się ponad 120 prac i artykułów, kilka monografii, kilkadziesiąt odczytów i stenogramów z wykładów. Całość dorobku ma ukazać się w kilkutomowej edycji dzieł Wygotskiego, której opracowanie zapoczątkował A. R. Łuria. Ukazały się dotychczas następujące dzieła: *Wybrane prace psychologiczne*, Moskwa 1956 (tłum. polskie, Warszawa 1971); *Rozwój wyższych funkcji psychicznych*, Moskwa 1960; *Wyobrażenia i twórczość w wieku dziecięcym*, Moskwa 1967; *Psychologia sztuki*, Moskwa 1968.

Recenzowana praca *Narzędzie i znak w rozwoju dziecka* została napisana w 1930 r. na zamówienie amerykańskiego wydawcy C. Murchisona, który wydał w 1931 r. Podręcznik psychologii dziecka, ale nie

została opublikowana w tym dziele. Dopiero obecnie praca Wygotskiego została opracowana do druku w języku rosyjskim i równocześnie w języku polskim, dzięki przekazaniu maszynopisu przez A. R. Łurii wydawcy polskiemu (por.: Przedmowa do wydania polskiego, M. Klimkowskiego, 5—10; Przedmowa, A. R. Łurii, 11—12).

2. Całość pracy składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale (13—26) autor zajmuje się problemem inteligencji praktycznej w psychologii. Po ogólnych uwagach wprowadzających są przedstawione skrótowo badania nad inteligencją praktyczną dziecka. Omówienie eksperymentów i prac W. Köhlera, O. Lipmanna, K. Bühlera, H. Boga, M. J. Basowa, P. Guillaume'a, J. Meyersona oraz ich krytyczna i porównawcza ocena stanowi dobry punkt wyjścia do dalszych rozdziałów pracy.

Drugi rozdział (27—58) zawiera omówienie znaczenia funkcji mowy w posługiwaniu się narzędzi w życiu dziecka. Podjęte są tutaj następujące zagadnienia: problem inteligencji praktycznej i werbalnej; problem mowy i działania praktycznego w zachowaniu dziecka; zagadnienie wyższych form praktycznego działania u dziecka; droga rozwoju psychicznego dziecka opracowana w oparciu o liczne obserwacje i eksperymenty; problem funkcji mowy uspołecznionej i egocentrycznej; problem zmiany funkcji mowy w działalności praktycznej.

Zagadnienie funkcji znaków w rozwoju procesów psychicznych jest rozpatrywane w trzecim rozdziale (59—85), w którym autor przeanalizował problem rozwoju wyższych form spostrzegania, rozpad pierwotnej jedności funkcji sensomotorycznych, problem przebudowy uwagi i pamięci oraz zagadnienie struktury dowolnej wyższych funkcji psychicznych.

W rozdziale czwartym autor omawia (86—121) operacje znakowe i organizację procesów psychicznych. W tej części pracy są opracowane następujące problemy: problem znaków w kształtowaniu wyższych funkcji psychicznych; społeczne pochodzenie wyższych funkcji psychicznych; podstawowe prawidłowości rozwoju wyższych funkcji psychicznych; analiza operacji znakowych u dziecka; struktura operacji znakowych; analiza rozwoju operacji znakowych i dalszy rozwój operacji znakowych w ontogenezie człowieka.

W piątym rozdziale (122—131) zostały scharakteryzowane metody badania wyższych funkcji psychicznych. Autor nie podziela ani postawy spirytualistycznej ani naturalistycznej, stosował do badań wyższych funkcji psychicznych funkcjonalną metodykę podwójnej stymulacji; badał proces wykonania zadania drogą wprowadzenia określonych środków pomocniczych oraz wprowadził sposób wykrycia pomocniczych środków zachowania. Sposób prowadzenia badań miał na celu zbadanie specyficznej struktury psychicznej dziecka i człowieka, a nie końcowy wynik operacji (por. s. 127).

Rozdział szósty (132—146) zawiera wnioski odnośnie problemu systemów funkcjonalnych, procesów instrumentalnych w zachowaniu zwierząt i człowieka oraz zagadnienia znaczenia słowa i działania w rozwoju dziecka.

3. Praca Wygotskiego prezentuje oryginalną koncepcję teoretyczną, którą można nazwać psychologią instrumentalną lub kulturowohistoryczną. Według niego psychologia bada operacje przedmiotowe — posługiwanie się narzędziami i znakami ułatwia człowiekowi organizację i przekształcanie otoczenia oraz opanowanie własnych procesów psychicznych i kierowanie własną aktywnością psychiczną. Praca ta jest dobrym wprowadzeniem do zagadnienia znaczenia narzędzi i zna-

ku w rozwoju dziecka. Problem ten szczegółowo jest rozpatrywany we współczesnej psychologii a zagadnienie znaku w semantyce i semiologii.

Końcowe zdanie książki stanowi dobrą syntezę poruszanego problemu. „O ile na początku rozwoju występuje działanie niezależne od słowa, to na jego końcu jest słowo, które staje się działaniem. Słowo czyni działanie człowieka wolnym” (s. 146).

Zagadnienia w pracy są formułowane w sposób zrozumiały a próba ich rozwiązania zadawalająca, zwłaszcza przy uwzględnieniu czasu powstania tej książki. Całość jest napisana w języku jasnym i przystępnym czytelnikowi, nawet niespecjaliście, co, w pewnym sensie, jest również zasługą tłumaczki Barbary Grell.

Józef M. Dołęga